

pravnog povjesničara Jacquesa-Auguste de Thoua (IX. *Štivo na putu i na odboru. Putovanja znanstvenika*, 275.-306.).

Kulturna baština i umjetnine gradova, crkve i vrhunska slikarska ostvarenja, čudotvorne moći svetaca, rijetkosti i kurioziteti, budili su maštu marnih putopisaca (X. *Umjetnost i umjetnici*, 307.-322.; XI. *Katolici, protestanti i svetačke moći*, 323.-348.; XII. *Granice dozvoljenog*, 349.-374.). Putovanja i posjete gradovima oni nerijetko navode i procjenjuju po broju stanovnika, udaljenosti između pojedinih lokaliteta, dimenzija velebnih građevina i sl. Kako se u 18. st. pojavljuju prve prave statistike, putničke opaske o mjerama i brojevima najčešće su približne, te se tek usporednim analizama mogu koristiti kao izvor (XIII. *Putnici i mjere*, 375.-390.; XIV. *Dojmovi o svakodnevju*, 391.-406.). U petnaestom i zaključnom poglavlju (407.-432.) autor, također na osnovi dijelova pojedinih putopisa, sažima osnovne misli i prosudbe o krajevima, gradovima, narodima, običajima i svakidašnjim navikama žiteljstva različitih zemalja europskog Zapada. Na kraju knjige nalaze se bilješke (433.-463.), bibliografija izvora i literature (465.-487.), analitičko kazalo (491.-514.) i sadržaj (515.-517.).

Knjiga A. Maczaka zanimljivo je, istraživačkim pitanjima i metodologijom iščitavanja onodobnih izvora - putopisa, pažnje vrijedno djelo. Primjetno je, međutim, da je autor istraživački interes usmjeren isključivo na područje zapadne i srednje Europe te Apeninskog poluotoka, dok su izostavljeni drugi dijelovi Europe, za navedenu problematiku jednako tako važni. Podrijetlo izvora odnosno putopisaca - autora onodobnih dnevnika i putnih zabilježki, također pripada istovjetnim europskim područjima. Iako se iz naslova knjige ne zapaža, djelo se bavi kopnenim i riječnim prometnicama i putovanjima, a rijetko se spominju putovanja morem. U čitavoj knjizi autor slijedi interes i opažanje samih putopisaca, prenoseći iz njihovih djela čitave odlomke, čime su autorove zaključne postavke djelomično potisnute ili nedovoljno jasne.

Lovorka Čoralčić

Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher, Putovanje po Požeškoj županiji u Slavoniji 1782. godine

Osijek 1995, 225.

Matica hrvatska Požega i Povijesni arhiv iz Osijeka zajednički su izdali hrvatski prijevod putopisne studije što su je "u mjesecu lipnju i srpnju 1782. godine poduzeli svećenici" Matija Piller, profesor prirodopisa i Ljudevit Mitterpacher, profesor poljodjelstva na Kraljevskom sveučilištu u Budimu i objavili u Tiskari Kraljevskog sveučilišta u istom gradu.

Knjigu je priredio i s latinskog preveo ugledni osječki latinist i ravnatelj osječkog Povijesnog arhiva dr. Stjepan Sršan. Dobro je što je objelodanjen na lijevoj strani latinski i usporedno na desnoj hrvatski tekst, što ga je priređivač popratio bilješkama, pogovorom i kazalom najznačajnijih imena i pojmova, a na koncu dodao i sažetke na njemačkom i engleskom jeziku. Dr. Snježana Paušek-Baždar izradila je životopise obojice autora s bilješkama i popisom literature o njima i njihovih najvažnijih djela. Tako sve čini jednu zaokruženu cjelinu koja će istraživačima poslužiti bolje od originala koji je ionako rijedak.

Izdavači, Povijesni arhiv iz Osijeka i Matica hrvatska iz Požege, izuzetno su aktivni na području Slavonije, i uz "Privlačicu" iz Vinkovaca i još neke nose izdavačku i znanstveno-stručnu djelatnost. Tako je npr. požeška Matica ove godine izdala pretisak monografije Požega što ju je još 1910. objavio Julije Kempf, a sada priprema i njegov Dnevnik koji će izaći za Grgurevo, u ožujku 1996. koje se svake godine slavi kao dan oslobađanja Požege od Turaka prije više od tri stoljeća.

U predgovoru stoji kako je ova knjiga "koristan i pouzdan izvor o mnogim pticama, biljkama, kukcima, životinjama, sastavu tla, opisu gradova i mjesta, običaja, života i rada ljudi, bolesti i liječenja stanovništva u Slavoniji". U pogovoru dr. Sršan dodaje kako je to zapravo "studijski opis značajnih prirodnih i etnografskih osobitosti i znamenitosti istočne Hrvatske" i opisima gradova koje su uz pomoć grofa Antuna Jankovića Daruvarskog pohodili, posebice Požege, Pakraca i Daruvara, ali i imanja poput onog Adamovičeva u Čepinu, pojedinih sela s opisima života pučanstva, njihovih običaja, naravi, prehrane i drugog. To su uradili samo nekoliko godina poslije putovanja Fridricha

Taubea koji je u svom opisu Slavonije na njemačkom jeziku dao vrlo tmurnu sliku života u slavonskoj Krajini (1777).

Još je za života na izdavanju ove knjige radio akademik M. Malez, ali ga je prerana smrt u tome omela. Prevoditelju je u radu pomogao savjetom i izvjesnim poboljšanjima prof. Jakov Stipišić iz Zagreba, a na području prirodnih znanosti dr. Marija Ivezić, dr. Josef Mikuška, dr. Mira Knežević, svi profesori u Osijeku, a recenzenti su bili prof. dr. Zdravko Lorković i prof. dr. Milan Meštrov koji su dali vrlo povoljnu ocjenu ovom rijetkom izdanju.

Treba dodati da je dosad bio samo djelimice preveden rad koji su nam ostavili Piller i Mitterpacher, da su ga u svojim radovima koristili spomenuti Kempf, zatim dr. Tomo Matić koji je preveo dio o običajima i životu još 1951. u Zborniku za narodni život i običaje, br. 35. Jedan manji prijevod, ali samo onog dijela koji govori o Požegi i Velikoj objavljen je u Vjesniku historijskog arhiva u Požegi, br. 1-1963. I naš poznati etnolog prof. Milovan Gavazzi preveo je jedan odlomak koji govori o kućnim zadrugama u knjizi Vrela i sudbine narodnih tradicija, Zagreb 1978.

U mojoj knjizi Hrvatske kućne zadruge 1 služio sam se spomenutim prijevodima i ocijenio studijske putopise spomenutih budimskih profesora kao izuzetna dostignuća, ravna Fortisovu Putu po Dalmaciji (Viaggio in Dalmazia) i odgovoru Ivana Lovrića na taj rad (Osservazioni...) i zbog toga me veseli pojava ove knjige - ponajboljeg opisa Slavonije, uz Reljkovića, u 18. stoljeću.

Dragutin Pavličević

Josip Neustädter, Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.

svezak 1., Školska knjiga, Zagreb 1994.

Politička i društvena gibanja 1848/1849, koja su u banskoj Hrvatskoj uslijedila kao posljedica revolucije u Habsburškoj Monarhiji, označila su početak nove etape društvenog razvoja u povijesti hrvatskog naroda.

Izvori za to razdoblje hrvatske povijesti nisu malobrojni. Osim dokumenata iz Jelačićeve, Gajeve i ostavština drugih sudionika tih događaja, građe hrvatskih oblasti te suvremenog tiska i publikacija, te brojnih drugih (objavljenih i neobjavljenih) među njih valja ubrojiti zapise baruna Josipa Neustädtera. To su u stvari njegovi memoari, u izvorniku pisani francuskim jezikom.

Neustädter se rodio u njemačkoj plemićkoj obitelji 1796. u Bratislavi, školovao se na Theresianumu i na inženjerskoj akademiji u Beču. Nakon napoleonskih ratova, 1830. godine premješten je u Vojnu krajinu. Tamo je upoznao i Josipa Jelačića od Bužima. Početak revolucije 1848. Neustädter je dočeka u Vinkovcima u činu pukovnika. Odmah po Jelačićevu imenovanju za bana, Neustädter se stavio pod njegovu komandu i postao osobom najužeg Jelačićeva kruga. Sudjelovao je i u banovu pohodu na Ugarsku 1848., a godinu dana kasnije postaje zapovjednik Osijeka. Nakon revolucije postupno je napredovao u službi do čina podmaršala. Po umirovljenju 1853. Neustädter seli u Zagreb gdje počinje pisati memoare pod naslovom: "Le ban Jelačić et les événements en Croatie depuis l'an 1848.", i kao njihov nastavak - sjećanja na banovanje baruna Josipa Šokčevića. Sjećanja o Jelačiću napisana su između 1853. i 1857., ali ih je Neustädter nadopunjavao gotovo do pred svoju smrt 1866. u Zagrebu.

Neustädterovi zapisi, po Šišićevoj ocjeni, važan su i vrijedan historijski izvor. Šidak pak smatra da je riječ o temeljnom izvoru, osobito za postanak Narodnih zahtijevanja, iako upozorava da se svi Neustädterovi navodi ne mogu uzeti bez kritičkog opreza.

Ukoliko uzmemo u obzir ove dvije ocjene Neustädterovih zapisa, te činjenicu da ih gotovo svaki povjesničar koji se ozbiljno bavi Hrvatskom 1848./49. mora bar prelistati, u najmanju je ruku čudno da je rukopis nakon autorove smrti ležao neobjavljen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu sve do 1940. Tada je Francuski institut izdao 1. svezak Neustädterovih zapisa na francuskom jeziku. Nešto kasnije, 1943. godine, izašao je i 2. svezak, također u izdanju Francuskog instituta. U međuvremenu, 1942. pojavio se je i hrvatski prijevod 1. sveska u izdanju Hrvatskog izdavačačko-bibliografskog zavoda pod naslovom: "Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848.". Ovo izdanje nažalost bilo je skraćena verzija izvornog teksta. Izostavljena su bila neka po-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine